رویش روان شناسی، سال۱۱، شماره۶، شماره پیاپی ۷۵، شهریور ۱۴۰۱
Rooyesh-e-Ravanshenasi Journal(RRJ),11(6), 2022

تجربه زیسته دانش‌آموزان از چالش‌های بازگشت به مدرسه در دوران کرونا

Students Experience of of returning to school during the Corona

دکتر عباس جواهری
استادیار، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
مطهره وکیلی
کارشناسی ارشد مشاوره مدرسه، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
اکرم اسماعیلی (نویسنده مسئول)
کارشناسی ارشد روانشناسی صنعتی و سازمانی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران.

چکیده

هدف پژوهش حاضر مطالعه چالش‌های دانش آموزان پس از بازگشت به مدرسه در دوران کرونا بود. روش تحقیق این پژوهش کیفی و از نوع پدیدارشناسی بود. جمع‌آوری اطلاعات از طریق مصاحبه‌ی نیمه ساختاریافته انجام گرفت. جامعه شامل کلیه دانش آموزان دختر ۱۸-۱۵ ساله شهرتهران در سال ۱۴۰۰ بود. نمونه‌گیری به صورت هدفمند صورت گرفت و مصاحبه ها تا اشباع داده‌ها ادامه یافت. تعداد مشارکت‌کنندگان این پژوهش ۱۰ نفر بود. تجزیه و تحلیل اطلاعات با روش هفت مرحله‌ای کلایزی صورت گرفت. مضامین اصلی پژوهش « چالش‌های کلاس حضوری پس از بازگشت به مدرسه در دوران کرونا » و «چالش‌های تغییر سبک تحصیلی و سازگاری پس از بازگشت به مدرسه در دوران کرونا» بود. باتوجه به نتایج این پژوهش آموزش حضوری پس از آموزش آنلاین و قرنطینه، دانش‌آموزان را با چالش‌های جدی مواجه کرده است. درواقع چالش‌های دانش آموزان در ابعاد گوناگون نشان می‌دهد که لازم است برنامه‌های آینده بر پیشگیری و کاهش آسیب‌های خانه و مدرسه دانش‌آموزان متمرکز شود. لذا لزوم برنامه‌ریزی جهت کاهش و مدیریت چالش‌های دانش‌آموزان در دوران بازگشت به مدرسه امری اساسی خواهد بود.

واژه‌های کلیدی: *بازگشت به مدرسه، دانش آموزان، چالش‌های آموزشی، کرونا، روش کلایزی.*

Dr. Abbas Javaheri
Assistant Professor, Faculty of Psychology and Educational Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran.
Motahareh Vakili
MA in School Counseling, Faculty of Education and Psychology, University Of Tehran, Tehran, Iran.
Akram Esmaily*
MA in Industrial and Organizational psychology, Faculty of Psychology and Educational Sciences, University of Allameh- Tabataba'i, Tehran, Iran.
Akram_esmaily@atu.ac.ir

Abstract

The purpose of this research was to study the educational challenges of students after returning to school during the Corona. The research method was qualitative and phenomenology. Data collection was done through in-depth semi-structured interviews. The population included all female students aged 15-18 in Tehran in 1400. Sampling was purposeful and interviews were continued until data saturation. The number of participants in this study was 10 people. Data were analyzed using the seven-step Collaizi method. The main themes of the study were "Challenges of attending class after returning to school during the corona" and "Challenges of changing academic style and adjustment after returning to school during the corona". According to the results of this study, face-to-face training after online training and quarantine faced students with serious challenges. In fact, the challenges of students in various dimensions show that future programs need to focus on preventing and reducing damage at home and at school. Therefore, the need for planning to reduce and manage students' challenges during the return to school will be essential.

Keywords: *Returning to School, Students, Educational Challenges, Corona, Colaizzi method.*

نوع مقاله : کیفی **دریافت : اسفند ۱۴۰۰** **پذیرش: تیر ۱۴۰۱** **ویرایش نهایی: شهریور ۱۴۰۱**

مقدمه

جهان دستخوش یک تحول اجتماعی با وسعت عظیم است (گوپینات[1]، ۲۰۲۰). آموزش و پرورش در پی اعلام وضعیت فوق‌العاده در کشور که به سبب همه‌گیری ویروس کرونا و گسترش بیماری کرونا بود؛ با شرایط دشواری روبه‌رو شد (وزارت علوم، تحقیقات و فناوری،

1 Gopinath

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.6.4.1]

۱۳۹۹). ویروس جدید کرونا (کووید-۱۹[1]) از دسامبر ۲۰۱۹ در چین شیوع پیدا کرد و به سرعت سراسر جهان را درگیر خود کرد. این بیماری که یک سندرم حاد تنفسی است؛ به عنوان تهدیدی برای سلامتی و زندگی میلیون‌ها نفر در سراسر دنیا تلقی می‌شود (گارفین[2] و همکاران، ۲۰۲۰). دولت‌ها و سیستم‌های بهداشت عمومی، با اعلام وضعیت اضطراری اقدامات گسترده‌ای مانند قرنطینه و فاصله‌گذاری اجتماعی را جهت پیشگیری و کنترل این بیماری انجام دادند. ویروس کرونا علاوه بر اینکه سلامت جسمانی انسان‌ها را به خطر انداخت، اثرات روانی جبران‌ناپذیری را به جوامع بشری تحمیل کرد. کرونا سبب ایجاد اضطراب، به خصوص در کشورهای آسیب‌دیده شد (ال رابیاه[3] و همکاران، ۲۰۲۰).

شیوع ویروس کرونای جدید، سبک زندگی میلیون‌ها نفر را در جهان تغییر داد و سبب هراس مردم از ابتلا به این بیماری شد (بروکس[4] و همکاران، ۲۰۲۰؛ روت[5] و همکاران، ۲۰۲۰؛ تانگ[6] و همکاران، ۲۰۲۰؛ بترگی[7] و همکاران، ۲۰۲۰). تحمل قرنطینه طولانی مدت، برای افراد مختلف تجربه متفاوتی را به همراه دارد؛ این تجربه به ویژه برای کودکان و نوجوانان یک تجربه استرس‌زا و ناخوشایند است و تغییرات بسیاری را در زندگی آنها ایجاد کرده است (مانوئل و کیوکر[8]، ۲۰۱۱؛ رابین و وسلی[9]، ۲۰۲۰).

در بعد فردی، قرنطینه سبب می‌شود تا کودکان و نوجوانان آزادی خود را از دست بدهند و همچنین عدم اطمینان از وضعیت بیماری منجر به مشکلات روانی و تأثیرات منفی چشمگیری در آنها می‌شود (بروکس و همکاران، ۲۰۲۰). بعد دیگری که در قرنطینه دستخوش تغییرات شد؛ بعد اجتماعی بود. در بعد اجتماعی، قرنطینه، تعطیلی مدارس و فاصله‌گذاری اجتماعی تغییراتی را در نحوه تعامل کودکان و نوجوانان ایجاد کرد. همچنین با افزایش تمایل به حضور در فضاهای مجازی امکان اعتیاد به اینترنت در این گروه سنی افزایش یافت (ابوالمعالی الحسینی، ۱۳۹۹).

یکی دیگر از مشکلاتی که در طول این زمان برای کودکان و نوجوانان ایجاد شد، مشکلات آموزشی بود. در شرایط قرنطینه، کلاس‌ها به صورت آنلاین برگزار می‌شد که این خود برخی از دانش‌آموزان را با چالش‌های زیادی روبه‌رو کرد. برای مثال، برنامه آموزش آنلاین برای دانش‌آموزان حتی از کلاس‌های معمولی استرس‌زاتر بود. در کلاس‌های حضوری و عادی مشارکت در فرآیند یادگیری و حمایت دوستان استرس را کمتر و قابل کنترل‌تر می‌کند (رارکریان[10]، ۲۰۲۰)، در حالیکه در کلاس‌های آنلاین، اغلب مشارکت یادگیرندگان و حمایت آنان از یکدیگر به حداقل می‌رسد (گانیه و والترز[11]، ۲۰۰۹). این مشکلات همچنین سبب می‌شود تا سیستم ایمنی دانش‌آموز ضعیف شود و در برابر بیماری آسیب‌پذیرتر شود (علی‌پور، قدمی، علی‌پور و عبدالله‌زاده، ۱۳۹۸). در حوزه مشکلات آموزشی، دانش‌آموزان به سبب قرنطینه و استفاده از آموزش آنلاین با مشکلات بسیاری از جمله ضعف انگیزه، مشکلاتی در مدیریت زمان، ترس از ارزشیابی پایانی و ضعف در بازده‌های آموزشی مواجه می شوند (ابوالمعالی الحسینی، ۱۳۹۹). بنابراین چشم‌انداز آموزش جهانی به دلیل شیوع بیماری ویروس کرونا (Covid-19) دستخوش تغییرات زیادی شده است (متین، ۱۳۹۹).

این درحالی است که پیش از کرونا نیز چالش‌های دانش آموزان با مدارس وجود داشت. بررسی تجارب معلمان، مشاوران و مدیران مدرسه‌های دوره دبیرستان در پژوهشی نشان داد که مشکلات رفتاری دانش‌آموزان را در سه حوزه چالش‌های هیجانی، اجتماعی و تحصیلی می‌توان مورد بحث و بررسی قرار داد. یافته‌های این پژوهش حاکی از آن بود که چالش‌های ارتباطی، چالش‌های انضباطی، کاهش انگیزه پیشرفت، عدم مهارت در حل مسئله، سردرگمی هویت و چالش‌های عاطفی، هیجانی مهم‌ترین چالش‌های هیجانی-اجتماعی و تحصیلی دانش‌آموزان است (فتحی‌آذر و همکاران، ۱۳۹۶). بنابراین اگر آموزش و پرورش و نظام تعلیم و تربیت نتواند در شرایط کرونا و پساکرونا، براساس یک مدل استراتژیک و آینده‌نگارانه، برنامه‌های خود را تدوین کند و راهبردها و راهکارها و برنامه‌های عمل مناسب ارائه نماید؛ موفق نخواهد شد دوران سخت را مدیریت کرده و از آن گذر کند (تورانی، ۱۳۹۹).

1 COVID-19
2 Garfin
3 Al-Rabiaah
4 Brooks
5 Rothe
6 Tong
7 Battegay
8 Manuell & Cukor
9 Rubin & Wessely
10 Rarkryan
11 Gagne & Walters

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.6.4.1]

با مروری بر پژوهش‌های انجام شده در دوران کرونا می‌توان گفت که تمرکز پژوهش‌های انجام شده در حوزه دانش‌آموزان، پیرامون آموزش آنلاین و محاسن و معایب آن است و پژوهشی که به تجربه زیسته دانش‌آموزان در گذر از دوران کرونا به پس از آن بپردازد انجام نشده است. از طریق انجام پژوهش‌هایی این چنین می‌توان در جهت شناخت مشکلات دانش‌آموزان و تلاش برای حل آن اقدام نمود. اگر کادر اجرایی مدارس تنها براساس تجارب و دانش قبلی خود و بدون توجه به تجربه زیسته دانش‌آموزان مدارس اقدام به ارائه برنامه‌هایی مدون برای آموزش و تربیت دانش‌آموزان داشته باشند، احتمالا نیازها و چالش‌های دانش‌آموزان به صورت دقیق ارزیابی نمی‌شوند و برنامه‌ها اثرگذاری لازم را نخواهند داشت. بنابراین با آگاهی از چالش‌های موجود می‌توان در جهت رفع آن حرکت کرد.

در دوران کرونا و به دنبال آن آموزش آنلاین، دانش‌آموزان با چالش‌های جدیدی روبه‌رو شدند. صرف‌نظر از گذر موفق یا ناموفق دانش‌آموزان از این چالش‌ها، پس از بازگشت و حضور دوباره دانش‌آموزان در مدرسه، احتمالاً چالش‌های جدیدی برای دانش‌آموزان به وجود خواهد آمد. این چالش‌ها را می‌توان مرتبط با دوران پیش از کرونا دانست اما باید توجه داشت که با گذر از کرونا نوع این چالش‌ها متفاوت خواهد بود. سؤالی که در اینجا پیش می‌آید این است که پس از بازگشت به مدرسه، دانش‌آموزان با چه چالش‌هایی روبه‌رو خواهند شد؟ آیا چالش‌های آن‌ها همانند چالش‌های پیشین آموزش حضوری است؟

روش

روش پژوهش حاضر، کیفی و از نوع پدیدارشناسی بود. تحقیق کیفی یک فرایند درک مبتنی بر سنت‌های روش‌شناسی مشخصی است که به اکتشاف در مسائل اجتماعی و انسانی می پردازد (خان[1]، ۲۰۱۴). از پژوهش پدیدارشناسانه به منظور توصیف تجربه‌های زیسته‌ی افراد و دستیابی به دیدگاه افراد مورد پژوهش در مورد پدیده‌ی مورد مطالعه استفاده می‌شود (ادیب حاج باقری و همکاران، ۱۳۸۹). جامعه مورد مطالعه پژوهش شامل کلیه دانش آموزان دختر ۱۸-۱۵ ساله ساکن تهران در سال ۱۴۰۰-۱۴۰۱ بود. فرآیند نمونه‌گیری به‌صورت هدفمند انجام گرفت. معیار ورود دانش آموزان دختر به تحقیق داوطلب بودن برای مصاحبه، حداقل ۱۲سال سن و حداکثر ۱۹سال سن و گذراندن حداقل هفته ای ۱۰ساعت آموزش حضوری بود. ملاک‌های خروج از پژوهش نیز تشخیص قطعی یک اختلال روان‌شناختی و بیش از ۱۹سال سن بود. نمونه‌گیری تا اشباع داده‌ها که ۱۰ نفر بود ادامه یافت. میانگین ساعات حضور در مدرسه دانش آموزان ۱۳/۵ ساعت محاسبه شد. میانگین زمان مصاحبه‌ها ۵۰ دقیقه بود و مصاحبه ها به صورت آنلاین انجام گرفت.

در این پژوهش به دلیل نیاز به دسترسی به اطلاعات شخصی مصاحبه شوندگان، پیش از شروع مصاحبه، رضایت آن‌ها پس از مطرح کردن اهداف پژوهش جلب شد و به آن‌ها این اطمینان داده شد که دسترسی به گفتگوی ضبط شده‌ی آن‌ها تنها برای پژوهشگر وجود دارد و پس از مکتوب شدن متن گفتگو، مصاحبه‌ها پاک خواهد شد و پژوهشگر هرگز اطلاعات شخصی آن‌ها را فاش نخواهد کرد. جهت تضمین قابلیت اعتبار[2] داده‌ها پس از تجزیه و تحلیل هر مصاحبه به شرکت کننده بازگشت داده می‌شد تا صحت نتایج تایید گردد و تغییرات لازم صورت گیرد.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها در این پژوهش، روش هفت‌مرحله‌ای کلایزی[3] بود. در این روش پس از مصاحبه با مشارکت‌کنندگان، ابتدا متن گفتگوها به صورت کلمه به کلمه نوشته شد و به منظور درک تجارب و ادراک آنان، چندین بار مطالعه شد. در مرحله دوم و پس از مطالعه همه گفتگوها ، اطلاعات مرتبط با هدف پژوهش ، مشخص شد. در مرحله سوم که مرحله تدوین معانی و استخراج مفاهیم فرموله بود، پس از مشخص‌کردن عبارات مهم هر مصاحبه، سعی شد تا از هر عبارت یک مفهوم که نشان‌دهنده مفاهیم کلیدی تفکر مشارکت‌کننده بود، استخراج شد. پس از کسب مفاهیم تدوین شده، سعی شد مرتبط بودن معنی تدوین شده با جملات اصلی و اولیه مورد بررسی قرار گیرد . در مرحله چهارم، مفاهیم گردآوری شده اساس تشابه مفاهیم، طبقه‌بندی انجام شد. در مرحله پنجم روش کلایزی که مرحله تدوین توصیف تحلیلی احساسات مشارکت‌کنندگان و دیدگاه‌های مربوط به موضوعات بود، نتایج برای توصیف جامع از پدیده مورد مطالعه به هم پیوند داده شدند و طبقه‌بندی‌های کلی‌تری شکل گرفت. در مرحله ششم، توصیف جامعی از پدیده مورد مطالعه با زبانی واضح و بدون ابهام ارائه شد. در مرحله پایانی و به منظور اعتباربخشی یافته‌ها، کدگذاری‌ها برای مشارکت‌کنندگان

1 Khan
2 Reliability
3 Colaizzi

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.6.4.1]

فرستاده شد تا در صورت لزوم تغییرات پیشنهادی خود را اعلام کنند (مارو و همکاران، ۲۰۱۵). برای تضمین اعتبار یا صحت یافته‌های به‌دست آمده از طریق مصاحبه در روش پدیدارشناسی از معیارهای الگوی گوبا و لینکلن[1] (۱۹۸۹) تبعیت گردید. در پژوهش حاضر سعی شد با اختصاص زمان کافی برای جمع‌آوری داده‌ها، تلفیق روش‌ها و بازنگری شرکت‌کننده‌ها این اصل مهم رعایت شود. بازنگری مشارکت‌کنندگان[2] به این ترتیب بود که فایل‌های مربوط به مصاحبه‌ی هر شرکت‌کننده بعد از پیاده‌سازی در اختیار آن‌ها قرار گرفت تا هرکجا لازم است توضیحی به آن اضافه کنند و یا در صورت مغایرت، از متن مصاحبه حذف یا اصلاح شود. به‌منظور رعایت اصل تاییدپذیری[3] داده‌ها، تلاش شده از هرگونه سوگیری در فرایند مصاحبه و استخراج نتایج پرهیز شود و برای افزایش قابلیت اطمینان‌پذیری[4] از نظرات تیم پژوهشی استفاده شود.

ابزار سنجش

روش گردآوری داده‌ها در این پژوهش، مصاحبه نیمه‌ساختاریافته[5] بود. در این مصاحبه‌ها، تعدادی سوال‌های باز پاسخ[6] ثابت در مورد موضوع پژوهش طرح شد و پس از پاسخ مشارکت‌کنندگان، به‌منظور رفع ابهام، سؤالات دیگری نیز پرسیده شد. در مرحله بعد پاسخ‌ها ثبت و مفاهیم موجود از پاسخ‌ها استخراج و طبقه‌بندی شد. برخی از سوالاتی که از مشارکت‌کنندگان پرسیده شد عبارت‌اند از:

با حضوری شدن کلاس‌های مدرسه چه احساس‌هایی را تجربه کردید؟

با حضوری شدن کلاس‌های مدرسه با چه چالش‌هایی روبه رو شدید؟

با حضوری شدن کلاس‌های مدرسه چه تغییری را نسبت به دوره کلاس‌های آنلاین احساس کردید؟

یافته ها

یافته‌های توصیفی: جدول شماره ۱ ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مشارکت‌کنندگان را نشان می‌دهد. مطابق این جدول میانگین سنی مشارکت کنندگان ۱۶/۵ سال بود.

جدول شماره۱. ویژگی‌های جمعیت شناختی مشارکت کنندگان

شماره مشارکت کننده	سن	پایه تحصیلی
۱	۱۶	پایه دهم
۲	۱۵	پایه نهم
۳	۱۷	پایه یازدهم
۴	۱۸	پایه دوازدهم
۵	۱۷	پایه یازدهم
۶	۱۵	پایه نهم
۷	۱۸	پایه دوازدهم
۸	۱۵	پایه نهم
۹	۱۶	پایه دهم
۱۰	۱۸	پایه دوازدهم

یافته‌های کیفی: پس از کدگذاری مصاحبه‌ها، تجربه‌زیسته دانش‌آموزان در ۲ مضمون اصلی و ۱۰ مضمون فرعی طبقه بندی شد. مضامین اصلی کدگذاری شده عبارتند از: "چالش های کلاس حضوری پس از بازگشت به مدرسه در دوران کرونا" (با ۳ مضمون فرعی) و

1 Guba & Lincoln
2 Participants
3 Principle of verification
4 credibility
5 Semi-structured interview
6 Open-ended question

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.6.4.1]

" چالش‌های تغییر سبک تحصیلی و سازگاری پس از بازگشت به مدرسه در دوران کرونا" (با ۷مضمون فرعی) که در جدول شماره ۲ ارائه شده است.

جدول۲. مضامین اصلی و فرعی تجربه زیسته دانش آموزان پس از بازگشت به مدرسه در دوران کرونا

مضامین اصلی	مضامین فرعی	نمونه پاسخ‌ها
چالش‌های کلاس حضوری پس از بازگشت به مدرسه در دوران کرونا	سختی استفاده از ماسک در کلاس	اینکه باید سرکلاس ماسک بزنی خیلی جدید و سخت بود. اینکه سرکلاس با ماسک هستیم و من نمیتونم هنوز دوستامو بغل کنم خیلی حس بدی بهم میداد غصم میگرفت. انگار که زندانیایی بودیم هرکس سرجای خودش و با ماسک خیلی سخته. وقتی با ماسک میشستم سرکلاس اعصابم خورد میشد و خوابم میگرفت.
	استرس ابتلا به کرونا	استرس اینکه کرونا نگیرم و استرس اینکه درسارو بلد نباشم رو داشتم. من به شدت استرس دارم که دوباره کرونا نگیرم. استرس داشتم که نکنه دوباره کرونا بگیرم یا دوستام کرونا بگیرن و استرس اینو داشتم که درسامو خوب بلد نیستم.
	ضعف در ارتباطات اجتماعی	انگار یه مدت از آدما دور بودی و حالا وسطشون غرق شدی. این همه ارتباط دوباره سخته واسم. یه عالمه آدم جدید میدیدم که دو سال بود ندیده بودمشون و این منو سردرگم میکرد و مثل قبل باهاشون نبودم. انگار بین من و دوستام یه دنیا فاصله بود انگار من اونارو نمیفهمیدم و اونا هم منو نمیفهمیدن.
چالش‌های تغییر سبک تحصیلی و سازگاری پس از بازگشت به مدرسه در دوران کرونا	عدم اشتیاق نسبت به مدرسه رفتن	دوست نداشتم از خونه بیام بیرون. خونه شده بود مکان امن من و بهش عادت کرده بودم. اصلا دیگه انقدر از مدرسه دور بودم که دوست نداشتم دوباره برم مدرسه. اصلا هیچ ذوقی نداشتم که مدرسه باز میشه. همون تو خونه میخوندیم خوب بود دیگه عادت کرده بودیم.
	کمرنگ شدن منبع حمایتی خانواده و دلتنگی برای آن‌ها	احساس کردم که دلم برای خانوادم تنگ میشه آخه یه زمان زیادی پیششون بودم و حالا قراره یکم دور بشم و کمکشون رو ندارم. خواهرم خیلی تو درسا و امتحانا بهم کمک میکرد ولی الان دیگه حمایتشو ندارم و خیلی افت کردم تو این ماهه که میرم مدرسه. ناراحت بودم که از خانواده دور میشم.
	ضعف در دروس یادگیری شده به صورت آنلاین و کاهش اعتماد به نفس تحصیلی	درسارو خوب یاد نگرفتم و حالا که حضوریه خیلی سخت میشه. حالا باید اون قبلیام جبران کنیم که بلد نیستیم. احساس میکردم چقدر اعتماد به نفسم پایینه و من هیچی بلد نیستم چون کلی وقته که درسارو خوب یاد نگرفتم و الان نمیدونم چیکار کنم. خیلی نگران بودم که درسامو خوب یادنگرفتم و حالا دائم به این فکر میکردم که حالا آموزش ها حضوری شده و من چون هیچی بلد نیستم پیش بچه ها ضایع میشم.
	افت عملکرد معلمان در تدریس حضوری	احساس میکنم معلما اصلا درس دادن یادشون رفته و انگار همونجور که ما از رو کتاب جواب میدادیم معلمام از کتاب درس میدادن. انگار معلما به تدریس انلاین عادت کرده بودن و اصلا درس دادن یادشون رفته بود.

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.6.4.1]

سختی رعایت قوانین مدرسه	دلم میخواست همزمان مثل وقتایی که تو خونه بودم هزارتا کار کنم. انگار قانونای مدرسه یادم رفته بود دوست داشتم گوشیم پیشم باشه و این عصبیم میکرد. احساس کردم نمیتونم دیگه قانونارو اجرا کنم. انگار مدرسه داشت منو محدود میکرد. دوست داشتم هروقت میخوام بخوابم و بزنم کلاس ضبط شد.
خستگی جسمانی	خیلی زود خسته میشدم و تحمل کلاسایی که زمانشون زیاد بود رو نداشتم. جسمم خسته میشد از زیاد نشستن. خیلی بدنم خسته بود انگار عادت ندارم سرکلاس بشینم. همش خسته میشدم دوست داشتم دراز بکشم.
افت تحصیلی برای فراهم نبودن شرایط تقلب	دیگه اون تقلبا و کمک کردنا نیست و افت کردم خیلی و نمیدونیم چیکار کنیم برای امتحانا. من وقتی آنلاین بود درسای حفظی رو حفظ نمیکردم و از رو کتاب میزدم و درسای ریاضی اینارم همینطور که بلد نبودم و این باعث شد که من حالا که حضوری شده افت کنم. دیگه نمیتونستیم تقلب کنیم وقتی درسو بلد نیستیم و افت داشتم.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از پژوهش حاضر مطالعه تجربه زیسته دانش آموزان از چالش‌های آموزشی حضوری شدن مجدد مدارس، پس از یک دوره آموزش آنلاین بود. به گزارش یونسکو[1]، بیش از یک و نیم میلیارد دانش‌آموز و دانشجو (بیش از ۹۱٪ از دانش‌آموزان و دانشجویان) تحت تأثیر همه‌گیری ویروس کرونا قرار گرفتند و سیستم آموزش آنها تغییرات جدی کرد (قربانی‌نژاد، ۱۳۹۹). ویروس کرونا آموزش کشور ما را نیز با چالش بی‌سابقه‌ای مواجه کرد. هنوز ابعاد این چالش مشخص نشده است از سوی دیگر نمی‌دانیم که چه زمانی مدارس به وضعیت عادی و سابق خود برمی‌گردند و اصلا این بازگشت تا چه حد امکان‌پذیر خواهد بود؟ پژوهش‌ها نشان می‌دهد که روش‌های جدید و آنلاین آموزش که با ورود کرونا به کار گرفته شدند دارای مزایایی چون افزایش دسترسی و افزایش تعامل[2] هستند (سندها و دی ولف[3]، ۲۰۲۰؛ هاموند و همکاران[4]، ۲۰۲۰). حال باید توجه داشت که پس از اتمام آموزش آنلاین در مدارس چگونه می‌توان با نبود این مزایا کنار آمد؟ دانش‌آموزان پیش از این نیز با چالش‌هایی در مدرسه روبه‌رو بودند نکته حائز اهمیت این است که آیا پس از دوران همه‌گیری کرونا و قرنطینه چالش‌های جدیدی برای دانش‌آموزان ایجاد خواهد شد یا چالش‌های گذشته مجددا بروز خواهد کرد؟

یافته‌های حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد که باوجود ساعات محدود حضور در مدارس، دانش آموزان با چالش‌هایی روبه رو شدند. "چالش های کلاس حضوری پس از بازگشت به مدرسه در دوران کرونا" شامل چالش‌هایی است که دانش‌آموزان با حضوری شدن مدارس تجربه کردند و بر اساس تجربه مشارکت‌کنندگان، این چالش‌ها در دوران پیش از کرونا وجود نداشته است که عبارتند از: سختی استفاده از ماسک در کلاس، استرس ابتلا به کرونا و ضعف در ارتباطات اجتماعی. همسو با نتایج این پژوهش، تحقیقات نشان داده است که بازگشت محصلان به محل تحصیل خود با افزایش اضطراب آنها همراه بوده است. همچنین مهارت‌های ارتباطی دانشجویان کاهش یافته است (انجمن پزشکی بریتانیا[5]، ۲۰۲۰).

طبق نتایج پژوهش حاضر، دانش آموزان با تغییر سبک تحصیلی و تلاش برای سازگار شدن با آن دچار چالش‌هایی شدند. در واقع دانش آموزان در شرایطی که قبلا با مسائلی مانند طولانی نشستن سرکلاس، قوانین مدرسه و ... چالشی نداشتند، در حال حاضر با تغییر سبک تحصیلی و تجربه سبکی متفاوت، دچار چالش‌های گوناگونی شدند.

1 UNESCO
2 Engagement
3 Sandhu, de Wolf
4 Hammond, Louca, Leeves, et al
5 British Medical Association

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.6.4.1]

با وجود پژوهش‌های محدود در خصوص دوران بازگشت مجدد به مدارس، پژوهش‌ها نشان می‌دهند از آنجایی که ماهیت یادگیری بعضی از دروس به صورت حضوری بهتر است، آموزش مجازی در دوران کرونا باعث شده است که تعامل بین دانش آموز و معلم کمرنگ شود و مخاطب درس را به صورت عمیق یاد نگیرد (منصوری و همکاران، ۱۴۰۰) که همسو با نتایج پژوهش حاضر است. به بیانی دیگر با مجازی شدن آموزش‌ها، تعاملات چهره به چهره معلم‌ها حذف شد و کیفیت آموزش کاهش یافت (صمدی، ۱۴۰۰). در واقع این فرآیند می‌تواند موجب عدم اشتیاق نسبت به رفتن به مدرسه و ضعف در دروس یادگیری شده شود. از سوی دیگر کمرنگ شدن تعامل دانش آموزان و معلمان در آموزش مجازی، می تواند در دوران پساکرونا نیز تاثیرگذار باشد و این روند ادامه داشته باشد.

یافته پژوهش‌های گوناگون نشان می‌دهند که از جمله چالش‌های معلمان در دوره مجازی شدن آموزش دانش‌آموزان عدم کنترل تقلب در دروس آن‌ها بود (عباسی دره بیدی و ابراهیمی، ۱۴۰۰؛ رضایی، ۱۳۹۹). طبق نتایج پژوهش حاضر با فراهم بودن شرایط تقلب در دوران آموزش آنلاین، با حضوری شدن مدارس، دانش‌آموزان با پدیده‌ای جدید روبه رو شدند و آن ضعف در دروس و عدم امکان تقلب به آسانی آموزش آنلاین است.

مطابق با این پژوهش‌ها می‌توان اینگونه استنباط کرد که آموزش حضوری در رفع برخی چالش‌های آموزش مجازی موثر خواهد بود؛ اما باید توجه داشت که آموزش حضوری پس از آموزش آنلاین و قرنطینه، دانش‌آموزان را با چالش‌های جدی مواجه خواهد کرد. درواقع چالش‌های دانش آموزان در ابعاد گوناگون نشان می‌دهد که لازم است برنامه‌های آینده بر پیشگیری و کاهش آسیب‌های خانه و مدرسه دانش‌آموزان در دوران کرونا و پس ازکرونا متمرکز شود. لذا لزوم برنامه‌ریزی جهت کاهش و مدیریت چالش‌های دانش‌آموزان امری اساسی خواهد بود.

این پژوهش به صورت کیفی و به منظور شناسایی چالش‌های آموزشی دانش‌آموزان با حضوری شدن مدارس پس از یک دوره آموزش آنلاین انجام شده است. از نتایج این پژوهش می‌توان درجهت شناخت مشکلات تغییر سبک آموزش آنلاین به حضوری استفاده کرد. با شناخت چالش‌های دانش‌آموزان در مواجهه با کرونا و دوران عبور از آن به سوی دوران پس از کرونا می‌توان برنامه‌ریزی در جهت بهبود وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان داشت. از آنجایی که زمان دقیق عبور از دوران کرونا و قدم گذاشتن در دوران پس از کرونا مشخص نیست، با شناخت دقیق چالش‌های دانش‌آموزان در دوره حضوری شدن مدارس و نحوه مواجهه با آن می‌توان درجهت پیشگیری و کاهش مشکلات اقدام کرد. معلمان، مشاوران، و مدیران مدارس می‌توانند با شناخت وضعیت روانی و جسمانی دانش‌آموزان مدرسه، فرصت و حمایت کافی برای مواجه شدن آن‌ها با شرایط جدید را فراهم سازند.

از جمله محدودیت‌های این پژوهش کمبود پیشینه مرتبط با وضعیت دانش‌آموزان در دوران کرونا و با حضوری شدن آن بود. از دیگر محدویت‌های این پژوهش استفاده از روش تحقیق کیفی است که در نمونه‌ای محدود انجام شده‌است و در تعمیم نتایج حاضر احتیاط لازم صورت گیرد. همچنین از محدودیت‌های دیگر می‌توان به بررسی تجربه دختران دبیرستانی اشاره کرد که محدود به مقطع دبیرستان و جنسیت دختران است؛ بر این اساس به پژوهشگران علاقه‌مند پیشنهاد می‌شود که چالش‌های حضوری شدن مدارس پس از دوران قرنطینه و آموزش مجازی در تمام مقاطع تحصیلی و در دوجنس دختر و پسر مورد مطالعه قرارگیرد. همچنین با توجه به چالش‌های موجود پیشنهاد می‌شود، بسته‌های مناسب آموزشی برای رفع این چالش‌ها و فراهم کردن شرایط بهتر برای دانش‌آموزان طراحی شود و در اختیار مشاوران مدارس و دانش آموزان قرارگیرد.

منابع

ادیب حاج باقری، محسن؛ پرویزی، سرور؛ صلصالی، مهوش. (۱۳۸۹). *روش های تحقیق کیفی*. نشر بشری.

تورانی، حیدر. (۱۳۹۹). پسابرنامه در پساکرونا، ضرورت تعلیم و تربیت امروز؛ مبتنی بر مدل رادار استراتژیک. *روانشناسی تربیتی*، (۵۵)۱۶. ۱۰۵-۱۱۷. https://dx.doi.org/10.22054/jep.2020.52501.3004

رضایی، علی محمد. (۱۳۹۹). ارزشیابی از آموخته های دانشجویان در دوران کرونا: چالش ها و راهکارها. *فصلنامه روان شناسی تربیتی*، (۵۵)۱۶، ۲۱۴-۱۷۹. https://dx.doi.org/10.22054/jep.2020.52660.3012

سلیمی، سمانه؛ فردین، محمد علی. (۱۳۹۹). نقش ویروس کرونا در آموزش مجازی، با تأکید بر فرصت‌ها و چالش‌ها. *فصلنامه علمی پژوهش در یادگیری آموزشگاهی و مجازی*، (۲)۸، ۴۹-۶۰. https://dx.doi.org/10.30473/etl.2020.53489.3249

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.6.4.1]

فتحی آذر، اسکندر؛ گل پرور، فرشته؛ میر نسب، میر محمود؛ واحدی، شهرام. (۱۳۹۵). مطالعه پدیدارشناختی مشکلات رفتاری در دانش‌آموزان دبیرستانی: چالش‌های هیجانی- اجتماعی و تحصیلی. *مشاوره کاربردی*، ۶(۲)، ۵۳-۷۲. https://dx.doi.org/10.22055/jac.2017.19931.1355

صمدی، نرگس. (۱۴۰۰). تحلیل و بررسی پیامدهای تربیتی گسترس فضای مجازی در وضعیت کرونایی و پساکرونایی بر دانش آموزان کشور. *فصلنامه راهبردهای نو در روانشناسی و علوم تربیتی*. (۹)۳، ۲۵-۱۴.

علیپور، احمد؛ قدمی، ابوالفضل، علیپور، زهرا و عبداله زاده، حسن. (۱۳۹۸). اعتباریابی مقدماتی اضطراب بیماری کرونا (CDAS) در نمونه ایرانی، *نشریه سلامت اجتماعی*، (۳۲)۸، ۱۷۵-۱۶۳. https://dx.doi.org/10.30473/hpj.2020.52023.4756

عباسی‌دره‌بیدی، احمد؛ ابراهیمی، علی. (۱۴۰۰). چالش ها و فرصت‌های آموزش مجازی از نگاه معلمان شیراز در دوران کرونا. *مجله پیشرفت‌های نوین در روانشناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش*. (۴۲)۴، ۱۱-۱.

قربانی نژاد، مهدیه. (۱۴۰۰). تاثیر بحران کرونا بر افت تحصیلی دانش آموزان مدارس شهر رفسنجان. *هفتمین دوره همایش ملی پژوهش در علوم اجتماعی و روانشناسی ایران، تهران*.

کواکوارلی سیموئدز. (۱۳۹۹). تأثیر ویروس کرونا بر آموزش عالی جهان. مترجم: آریا متین. در *مجموعه گزارش‌های بین المللی آموزش عالی و بحران کرونا. تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی*.

منصوری، منوره؛ صابری، رضا؛ توان، عباس. (۱۴۰۰). چالش فلسفی کرونا در تدوین برنامه درسی از منظر فلسفه تحلیلی. *مجله پیشرفت های نوین در روانشناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش*. (۴۰)۴، ۲۷۳-۲۶۲.

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، معاونت آموزشی دفتر برنامه‌ریزی آموزش عالی. (۱۳۹۹). *نکته‌های اساسی در حفظ کیفیت آموزشی دانشگاه‌های کشور در شرایط مقابله با کرونا. دفتر برنامه‌ریزی آموزش عالی*.

Al-Rabiaah, A., Temsah, M. H., Al-Eyadhy, A. A., Hasan, G. M., Al-Zamil, F., Al-Subaie, S., & Somily, A. M. (2020). Middle East Respiratory Syndrome-Corona Virus (MERS-CoV) associated stress among medical students at a university teaching hospital in Saudi Arabia. *Journal of infection and public health*. 13 (5), 687-691. https://doi.org/10.1016/j.jiph.2020.01.005

Battegay, M., Kuehl, R., Tschudin-Sutter, S., Hirsch, H. H., Widmer, A. F., & Neher, R. A. (2020). 2019-novel Coronavirus (2019-nCoV): Estimating the case fatality rate – a word of caution. Swiss Medical Weekly. *Advance online publication*. https://doi.org/10.4414/smw.2020.20203

Brooks, S. K., Webster, R. K., Smith, L. E., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N., & Rubin, G. J. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: Rapid review of the evidence. *The Lancet*, 395(10227), 912–920. https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30460-8

British Medical Association. Position statement: implications of resuming clinical placements during the COVID-19 pandemic [Internet]. 2020 [cited 2020 Jul 16].

Furrer, C., & Skinner, E. (2003). Sense of relatedness as a factor in children's academic engagement and performance. *Journal of Educational Psychology*, 95, 148–162. https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-0663.95.1.148

Garfin, D. R., Silver, R. C., & Holman, E. A. (2020). The novel coronavirus (COVID-2019) outbreak: Amplification of public health consequences by media exposure. Health Psychology: *Official Journal of the Division of Health Psychology*, American Psychological Association. Advance online publication. https://doi.org/10.1037/hea0000875

Gagne, J. C. de, & Walters, K. (2009). Online Teaching Experience: A Qualitative Metasynthesis (QMS). MERLOT *Journal of Online Learning and Teaching*, 5(4), 577–590. http://jolt.merlot.org/vol5no4/degagne_1209.pdf

Guba, E. G., and Y. S. Lincoln (1989). Fourth generation evaluation, Newbury Park, CA: Sage. ISBN: 9780803932357

Mayadas, A. F., Bourne, J., & Bacsich, P. (2009). *Online education today. Science*, 323 (5910), 85-89. https://doi.org/10.1126/science.1168874

Khan, S. N. (2014). Qualitative research method-phenomenology. *Asian Social Science*, *10*(21), 298. https://doi.org/10.5539/ass.v10n21p298

Hammond, D., Louca C, Leeves L, et al. (2020). Undergraduate medical education and Covid-19: engaged but abstract. *Med Educ Online.* 25(1):1781379. https://doi.org/10.1080/10872981.2020.1781379

Maggio, L. A., Daley, B. J., Pratt, D, D., & Torre, D. M. (2018). Honoring Thyself in the Transition to Onlinee Teaching. *Academic Medicline*, 93 (8), 1129-1134. https://doi.org/10.1097/acm.0000000000002285

Manuell, M.-E., & Cukor, J. (2011). Mother Nature versus human nature: Public compliance with evacuation and quarantine. *Disasters*, 35(2), 417–442. https://doi.org/10.1111/j.1467-7717.2010.01219.x

Morrow, R., Rodriguez, A., & King, N. (2015). Colaizzi's descriptive phenomenological method. *The psychologist*, *28*(8), 643-644. https://doi.org/10.1177%2F1359105319890014

Rothe, C., Schunk, M., Sothmann, P., Bretzel, G., Froeschl, G., Wallrauch, C., Hoelscher, M. (2020). Transmission of 2019-nCoV Infection from an Asymptomatic Contact in Germany. *The New England Journal of Medicine*, 382(10), 970–971. https://doi.org/10.1056/nejmc2001468

Rubin, G. J., & Wessely, S. (2020). The psychological effects of quarantining a city. *BMJ (Clinical Research Ed.)*, 308, 313. https://dx.doi.org/10.1016%2FS0140-6736(20)30460-8

Sandhu, P., de Wolf, M. (2020). The impact of COVID-19 on the undergraduate medical curriculum. *Med Educ Online*. 25(1):1764740. https://doi.org/10.1080/10872981.2020.1764740

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.6.4.1]

Tong, Z.-D., Tang, A., Li, K.-F., Li, P., Wang, H.-L., Yi, J.-P., Yan, J.-B. (2020). Potential Presymptomatic Transmission of SARS-CoV-2, Zhejiang Province, China, 2020. *Emerging Infectious Diseases*, 26(5), 1052–1054. https://doi.org/10.3201/eid2605.200198

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-08]

[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.6.4.1]

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-11-08]

[DOR: 20.1001.1.2383353.1401.11.6.4.1]